

Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
T.a.v. de heer Van Ooijen

referentie 2023022
contact Carola Bodenstaff (JeugdZorg Nederland)
betreft Wet Rechtspositie gesloten jeugdhulp en nachtelijke kamersluiting

Utrecht, 19 december 2023

Geachte heer Van Ooijen, beste Maarten,

Op 1 januari 2024 treden de Wet Rechtspositie gesloten jeugdhulp, het bijbehorende Besluit Jeugdwet en de Regeling Jeugdwet in werking. Deze wet- en regelgeving vormt het juridische sluitstuk van een langer lopend traject om de rechtspositie van jongeren in de gesloten jeugdhulp te verbeteren. JeugdZorg Nederland en de aangesloten jeugdzorgorganisaties onderschrijven de uitgangspunten en de ambities van deze wetgeving volledig. Er zijn de afgelopen jaren al belangrijke stappen gezet. Graag zetten we voortvarend ook de volgende stappen, maar het ontbreken van cruciale randvoorwaarden om dat te kunnen doen, wordt een steeds groter en nijpender knelpunt.

Veldnormen en 'Ik laat je niet alleen'

Als aanbieders van gesloten jeugdhulp werken we al een hele tijd gezamenlijk aan het verminderen van het aantal plaatsingen in de gesloten jeugdhulp en het terugdringen van vrijheidsbeperkende maatregelen. In maart 2019 werd het actieplan 'De best passende zorg voor kwetsbare jongeren' vastgesteld. Enkele maanden eerder werd gestart met 'Ik laat je niet alleen'¹: een breed lerend netwerk om vrijheidsbeperkende maatregelen te verminderen. 'Ik laat je niet alleen' omvat een onderzoeksproject om de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen te monitoren, maar ook een ambassadeursnetwerk dat tot doel heeft om lerend van elkaar het aantal vrijheidsbeperkende maatregelen in de gesloten jeugdhulp fors terug te dringen. In november 2021 verscheen de 'Handreiking Terugdringen vrijheidsbeperkende maatregelen'². Op basis van deze handreiking stelde de sector in oktober 2022 de 'Veldnormen Terugdringen vrijheidsbeperkende maatregelen'³ vast.

¹ <https://www.awrj.nl/projecten/lopende-projecten/ik-laat-je-niet-alleen/>

² <https://www.jeugdzorgnederland.nl/wp-content/uploads/2023/12/Handreiking-terugdringen-vrijheidsbeperkende-maatregelen.pdf>

³ <https://www.jeugdzorgnederland.nl/wp-content/uploads/2017/03/JEU-Veldnormen-okt2022-2.pdf>

Daling aantal plaatsingen

Het streven naar minder gesloten plaatsingen heeft de afgelopen jaren geleid tot een forse afname van het aantal jongeren dat in de gesloten jeugdhulp terecht komt. Ook werd de capaciteit afgebouwd. Sinds 2020 daalt het aantal plaatsingen met 14 tot 18 % per jaar⁴: in 2019 vonden er 1.707 plaatsingen plaats, in 2022 waren dat er 983. De voorlopige cijfers over de eerste helft van 2023 lijken er op te wijzen dat de daling afvlakt. In het voorjaar van 2024 weten we of er inderdaad sprake is van een trendbreuk in 2023. Dat zou heel jammer, maar niet helemaal onverwacht zijn. Er wordt nog onvoldoende geïnvesteerd in het opbouwen van (ambulante en residentiële) alternatieven voor gesloten jeugdhulp en de druk op de justitiële jeugdinrichtingen heeft ook gevolgen voor de instroom.

Afbouw separeerruimtes

In februari 2023 konden we melden⁵ dat het aantal separeerruimtes in de gesloten jeugdhulp in vier jaar tijd is afgebouwd van 72 naar 27. Een nieuwe inventarisatie leert dat dit aantal inmiddels verder is gedaald tot 10. Onze gezamenlijke ambitie blijft om alle separeerruimtes te sluiten. Daar waar de separeerruimtes op dit moment nog niet verdwenen zijn, wordt er wel actief op gestuurd om het gebruik van deze ruimtes zo veel mogelijk te beperken. Eind februari 2024 wordt eindrapportage van 'Ik laat je niet alleen' verwacht, waarin de ontwikkeling van de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen in de gesloten jeugdhulp in beeld wordt gebracht.

Nee, tenzij...

De wet- en regelgeving die op 1 januari 2024 in zal gaan, is in grote mate gebaseerd op het 'nee, tenzij...' -uitgangspunt: vrijheidsbeperkende maatregelen mogen in beginsel niet worden toegepast, tenzij er voor een specifieke jeugdige, gelet op het beoogde doel, geen minder bezwarende alternatieven zijn, de maatregelen evenredig zijn en redelijkerwijs te verwachten is dat de maatregelen effectief zijn. Deze afweging wordt per jeugdige apart gemaakt. Er is dus sprake van individueel maatwerk, waar de inspectie op zal toezien.

Insluiting: kamerdeur 's nachts op slot

Bij het wetsartikel over 'insluiting' (artikel 6.3.2.2 e/f) geldt voor insluiting op de eigen kamer echter alleen de 'nee', maar niet de 'tenzij'. Dat stelt ons als aanbieders van gesloten jeugdhulp voor een groot probleem. Op een aantal locaties is het onverantwoord om deze nieuwe regel vanaf 1 januari aanstaande zonder meer voor alle jongeren door te voeren. De veiligheid van jongeren komt in het geding als geen enkele kamerdeur 's nachts meer op slot gedaan mag worden. Bijvoorbeeld op locaties waar veel jongeren met een hoog forensisch profiel (waaronder leden van rivaliserende drillrap-bendes) en seksueel grensoverschrijdend gedrag verblijven. We zijn er voor om het aantal insluitingen zo veel mogelijk te beperken, maar het niet mogen insluiten op de eigen kamer, staat haaks op onze plicht om ook andere jongeren en onze medewerkers te beschermen. Uiteraard zorgen we in geval van kamerinsluiting via signalering dat de persoonlijke veiligheid gegarandeerd is bij calamiteiten.

Schaarste personeel

Theoretisch is het een optie om 's nachts (veel) meer personeel in te zetten en het aantal slaap- en waakdiensten uit te breiden, om zo de veiligheid toch te borgen. Er zijn echter grote problemen op de arbeidsmarkt en er is nu vaak al een tekort aan vast personeel. Meer invalkrachten betekent nog meer wisselende gezichten voor kwetsbare jongeren in de gesloten jeugdhulp. Daarnaast zal de inzet van extra personeel leiden tot een flinke stijging van de kosten, terwijl gemeenten veelal sturen op het verlagen van de kosten.

Fysieke aanpassingen

Soms zijn aanpassingen in het gebouw mogelijk, soms leent een pand zich niet makkelijk voor het realiseren van een slaapdienst op de slaapgang. Op sommige locaties kunnen gewenste

⁴ <https://www.jeugdzorgnederland.nl/actueel/daling-instroom-jeugdzorgplus-zet-door-regionale-verschillen-nemen-toe/>

⁵ <https://www.jeugdzorgnederland.nl/actueel/jeugdzorgplus-van-72-naar-27-separeerruimtes/>

aanpassingen al geruime tijd niet doorgevoerd worden, omdat de hiervoor bedoelde SPUK-gelden door gemeenten niet doorgezet worden. Ook ontbreekt het aan middelen om te investeren in noodzakelijke domotica, zoals deursignalering en slimme camera's. Naast deze randvoorwaardelijke en fysieke knelpunten, speelt het feit dat jongeren met zeer uiteenlopende problematiek op één locatie verblijven ook een belangrijke rol. Dit maakt individueel passend maatwerk nodig, maar juist op dit punt ontbreekt de ruimte voor maatwerk in de wet.

Categorisch verbod op kamerinsluiting is (nog) niet uitvoerbaar

We hebben de afgelopen jaren flinke stappen gezet om de rechtspositie van jongeren in gesloten jeugdhulp te versterken en het aantal vrijheidsbeperkende maatregelen terug te dringen. Maar we zijn er nog niet. De laatste stappen zijn wellicht ook het meest ingewikkeld. Wij blijven ons inzetten om ons gezamenlijk streven te realiseren, maar zijn daarbij ook afhankelijk van anderen. De randvoorwaarden zijn op dit moment onvoldoende op orde om alle gewenste stappen te zetten. Het is, met het oog op de veiligheid van de jeugdigen die bij ons verblijven en onze medewerkers, onmogelijk om per 1 januari geen enkele kamerdeur meer af te sluiten. De individuele JeugdzorgPlus-aanbieders zullen deze problematiek onder de aandacht van hun coördinerende regio / gemeente brengen, maar de aanpak van dit vraagstuk vraagt ook om landelijke regie.

Monitoring uitvoeringspraktijk

We zullen monitoren hoe vaak en om welke specifieke redenen toch tot kamerinsluiting wordt overgegaan nadat de wetwijziging in werking is getreden en brengen in kaart hoe de uitvoeringspraktijk zich ontwikkelt. Ook blijven we via het lerend netwerk van 'Ik laat je niet alleen' met elkaar in gesprek over dilemma's en mogelijkheden, zowel op bestuurlijk als op uitvoerend niveau. Als bestuurders van organisaties die gesloten jeugdhulp bieden, nemen wij onze verantwoordelijkheid voor kwetsbare jongeren, onze medewerkers en het respecteren van de wettelijke kaders zeer serieus. Soms conflicteren deze belangen en stelt ons dat voor dilemma's. We kunnen nu nog niet alle consequenties overzien als het gaat om de brede uitvoering van de wet (uitvoeringspraktijk versus bedoeling wet). We zien het als onze verantwoordelijkheid om dan keuzes te maken en daar voor te staan, maar tegelijkertijd met elkaar te blijven reflecteren op die dilemma's en de gevolgen van onze keuzes. We blijven graag met u in gesprek over oplossingen voor de in deze brief geschetste problematiek en onze dilemma's.

Met vriendelijke groet,

Lieke van Domburgh
iHub

Ina Huesken
Elker Jeugdhulp & onderwijs

Mirjam van den Nieuwenhuijzen
Pluryn

Mariëtte Verhoef
Levvel

Marie-Louise Vossen
Via Jeugd

Michiel Heerkens
Pactum (VIGO)

Annemiek Jetten
Almata

Bas Timman
Schakenbosch

Mariëtte Vos-Lambooy
Parlan

Joke Wijnen
Jeugdhulp Friesland

Ter kennisname, een afschrift van deze brief is verzonden aan:

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Ministerie van Justitie en Veiligheid
Vereniging van Nederlandse Gemeenten
Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd
Jeugdstem
ExpEx